

**VILNIAUS UNIVERSITETO BIBLIOLOGIJOS KATEDRA
1940–1943 METAIS**

AUŠRA NAVICKIENĖ

Vilniaus universiteto Knygotyros ir dokumentotyros institutas
Universiteto g. 3, LT-01513 Vilnius, Lietuva
El. paštas: ausra.navickiene@kf.vu.lt

Pirmasis knygotyros mokslo ir studijų akademinis padalinys Lietuvoje buvo įkurtas 1940 m. rugsėjo 1 d. Vilniaus universiteto Humanitarinių mokslų fakultete ir pavadintas Bibliologijos katedra. Vadovaujama žymiausio pirmosios nepriklausomybės laikotarpio knygotyrininko, ordinarinio profesoriaus Vaclovo Biržiškos, ji gyvavo ketverius metus. Katedros veikla šiuolaikinių tyrėjų darbuose siejama su lietuviškosios knygotyros mokyklos institucionalizacijos pradžia [16, 195], tačiau šiuo aspektu ji iki šiol netirta. Nagrinėdama bibliotekininkystės kaip mokslo ir studijų ištakas Lietuvoje, Genovaitė Raguotienė savo straipsniuose [25–27] įvardijo pagrindines Bibliologijos katedros veiklos datas ir jos svarbą bibliotekininkų rengimui. Vladas Žukas monografiniuose bibliografijos ir apžvalginuose knygotyros istorijos darbuose [36–41; 43–45] daugiausia dėmesio skyrė Vaclovo Biržiškos, Vinco Ruzgo, Izidoriaus Kisino gyvenimui, mokslinei ir pedagoginei veiklai aptarti, paskelbė archyvinių duomenų apie mokslinį žurnalą „Bibliotheca Litwana“, nors leidinio nesiejo su knygotyros padaliniu Vilniaus universitete.

Bibliologijos katedros veiklą vertinant kaip nepriklausomos Lietuvos knygotyros brandos įrodymą, kaip šiuolaikinių akademinų knygotyros studijų pradžią Lietuvoje, šio straipsnio tikslas yra surasti atsakymus į tokius klausimus: kas ir kokiomis aplinkybėmis įkūrė Bibliologijos katedrą? kaip ji veikė ir ką jos veikla reiškė Lietuvos knygotyros mokslui? ką ji liudija apie to meto knygotyros būklę Lietuvoje – ar jos atsiradimas buvo atsitiktinis ar dėsningas knygotyros mokslo ir studijų raidos reiškinys, institucionalizacijos, vykusios to meto Rytų Europos šalyse, dalis?

Rengiant straipsnį buvo susipažinta su minėtais anksčiau rašiusių autorių darbais, studijuoti Bibliologijos katedros veiklos archyviniai dokumentai, paskelbti Violetos Černiauskaitės [14], tuometiniame Vilniaus universitete dirbusių profesorių

Vaclovo ir Mykolo Biržiškų susirašinėjimo medžiaga [30–32], Mykolo Biržiškos atsiminimai [24], XX a. pirmosios pusės Lietuvos knygotyros kaip mokslo būklę atskleidžiantys šaltiniai [2–13; 19; 22; 29; 42], taip pat Vilniaus universiteto istorija [34] ir knygos mokslo istorijos Vakarų ir Rytų Europoje apibendrinamieji darbai [18; 35; 46–51].

XX a. pradžios knygotyra

Iki tol buvusi aprašomuoju mokslu XX a. pradžioje knygotyra įžengė į teorinės raidos etapą. Jos teorijos pagrindus kūrė Paulis Otlet, Ladislavas Živný, Mieczysławas Rulikowskis, Zygmuntas Moczarskis, Janas Bystrońas, Stefanas Vrtel-Wierczyńskis, Janas Muszkowskis, Kazimierz Piekarskis, Adamas Lysakowskis, Nikolajus Lisovskis, Aleksandras Loviaginas, Nikolajus Rubakinas, Michailas Ščelkunovas, Michailas Kufaevas, Aleksandras Fominas ir kiti, pradėję ir pačios knygotyros tyrimus. Daugelyje Europos valstybių knygotyra formavosi kaip savarankiškas mokslas, plečiantis knygos tyrimų problematiką, auginantis tyrėjų potencialą, kuriantis studijų ir mokslo centrus, knygotyros periodinių ir tęstinių leidinių sistemą.

Pirmaisiais amžiaus dešimtmečiais knygos mokslas ypač aktyviai buvo plėtojamas tokiose šalyse kaip Didžioji Britanija, Prancūzija, Vokietija, Čekija (nuo 1918 m. Čekoslovakija), Lenkija, Rusija, Ukraina, taip pat JAV. Knygotyros institucionalizacijos procesą čia liudijo besirandančios knygos mokslo draugijos ir institutai. Šalia Londone veikiančios Bibliografinės draugijos (Bibliographical Society, įkurta 1892 m.), 1901 m. Vokietijoje pradėjo veikti Gutenbergo draugija Maince (Gutenberg – Gesellschaft Mainz), 1904 m. Amerikos bibliografijos draugija Čikagoje (American Bibliographical Society). 1895 m. Paulio Otlet ir Anri La Fontaine įkurto Tarptautinio bibliografijos instituto veikla turėjo įtakos bibliografijos institucijų kūrimuisi daugelyje Europos valstybių. Šios institucijos neretai sprendė ne tik nacionalinės bibliografijos sudarymo, einamosios bibliografijos ir spaudos statistikos, bet ir platesnius knygos tyrimų klausimus. Pirmieji XX a. dešimtmečiai buvo suaktyvėjusio organizuoto bibliofilų sąjūdžio metai, kai Vidurio ir Rytų Europos šalyse pradėjo veikti įvairios bibliofilų draugijos, skatinusios knygos mokslo plėtotę. Ne tik Europos vakaruose, bet ir rytuose – to meto Rusijoje ir Ukrainoje – veikė mokslinės knygos tyrimų institucijos ir įvairios bibliofilų organizacijos: Rusijos bibliografinė draugija Maskvoje (1889–1930), Rusijos bibliologinė draugija Petrograde (1899–1930), Petrogrado knygotyros institutas (1920), Ukrainos mokslinis knygotyros institutas (1928–1936), Ukrainos bibliologijos draugija (1928–1930).

Knygos mokslo dalykai universitetinių studijų dalykais tapo dar XIX a. pradžioje, o XX a. pirmojoje pusėje toliau įvairiomis formomis plėtojosi knygų prekybininkų, poligrafininkų ir bibliotekininkų profesinis rengimas: buvo organizuojami kursai, steigiamos mokyklos, institutai bei kitokie centrai. Kai kurių šalių aukštosiose mokyklose radosi pirmieji akademiniai knygos mokslo padaliniai. Šalia knygos mokslą atstovaujančios katedros, įkurtos Karlo Dziacko 1886 m. Getingeno universitete, 1907 m. Didžiojoje Britanijoje prie Londono universiteto pradėjo veikti bibliotekininkystės mokykla, 1928 m. Bibliotekininkystės institutas buvo įsteigtas Berlyne, 1929 m. universitetiniame lygmenyje bibliotekininkai pradėti rengti Indijoje. Tačiau daugelyje kraštų panašūs universitetiniai padaliniai susiformavo tik po Antrojo pasaulinio karo: 1945 m. sistemingas akademinis bibliotekininkų rengimas pradėtas Suomijoje, tais pačiais metais įkurta pirmoji universitetinė bibliotekininkystės katedra Lenkijoje (J. Muszkowskio iniciatyva ji pradėjo veikti Lodzės universitete), o vėlesniais metais ir daugelyje kitų Vakarų, Vidurio bei Rytų Europos valstybių, Amerikoje bei Japonijoje.

XX a. pradžioje šalia periodikos knygų prekybos, poligrafijos, bibliofilijos klausimais pradėti leisti einamosios bibliografijos periodiniai leidiniai, labai išaugo knygos meno, knygos istorijos žurnalų skaičius. Tuomet pasirodė pirmieji moksliniai knygotyros leidiniai, susiformavo informacinės-reklaminės, profesinės ir kitokios knygotyros spaudos tipai. Kaip knygotyros mokslui svarbūs leidiniai minėtini Bibliografijos draugijos Londone žurnalas „The Library“, Gutenbergo draugijos metininkas „Gutenberg –Jahrbuch“, žymaus čekų knygotyros L. Živný redaguotas leidinys „Kniha“, Prahoje ėjęs „Slovanská knihoveda“, rusų knygotyros žurnalas „Библиографические известия“, ukrainiečių „Бібліологічні вісті“.

Nepriklausomybės laikų Lietuvoje knygos mokslas atitiko pagrindines to meto knygotyros plėtotės tendencijas. Daugumos knygos tyrėjų darbuose atsakyta plačiosios bibliografijos kaip apibendrinančio knygos mokslo sampratos, susiformavo ir įsitvirtino suvokimas apie bibliografiją kaip apie knygų aprašymo mokslą, buvo aktyviai dirbamas praktinis bibliografinis darbas, parengti lietuviškos repertuarinės retrospektyviosios ir einamosios bibliografijos leidiniai, tapę lietuviškos knygos tyrinėjimų moksliniu pamatu. Tuo pat metu formavosi klasikinis, šiandien vadinamas tradiciniu, knygotyros suvokimas, mėginant įvairias žinias apie knygą, įvairius tiek teorinius, tiek istorinius, tiek visas knyginkystės sritis tiriančius dalykus aiškinti kaip sistemingą darinį, kaip vientisą žinių apie knygą sistemą. Vienas iš aktyviausių to meto bibliografijos praktikų ir teoretikų Vaclovas Biržiška buvo ir vienas žymiausių to meto knygotyros, su kuriuo kartu Lietuvos knygotyra kūrė Ludvikas

Abramowiczius, Marija Arcimavičienė, Paulius Galaunė, Ludwikas Janowski, Izidorius Kisinas, Vaclovas Lastauskis, Vincas Ruzgas, Aleksandras Ružancovas, Juozas Tumas-Vaižgantas, Tadeusz Turkowskis, Marija Urbšienė ir kiti. Daugėjant knygos tyrėjų, knygos tyrimų problematika apėmė Lietuvos ir lietuviškos knygos bei spaudos, įvairių knyginkystės sričių istoriją ir šiuolaikinę būklę, knygos meną, knygrišystę, bibliofiliją, bibliotekų ir bibliografijos istoriją, buvo parašyta pasaulinės knygos istorijos darbų [23; 12–13].

Nepriklausomoje Lietuvoje bandyta kurti knygos mokslo centrus (tokiu ketino tapti prie VDU bibliotekos veikęs Bibliografijos institutas, kuris, deja, visų ambicingų planų neįgyvendino), gyvavo knygotyros raidą įtakojusios draugijos (XXVII knygos mėgėjų draugija ir Lietuvos bibliotekininkų draugija), formavosi knygotyros periodinių ir tęstinių leidinių sistema, pasirodė pirmieji knygos specialistų rengimui skirti ir knygotyros žinias apimantys vadovėliai. Atsiskyrus bibliografijai, knygos ir literatūros (rašties) istorijai, šios savarankiškos disciplinos buvo pradėtos dėstyti Lietuvos universitetuose [23, 13–14].

Istorinės Bibliologijos katedros kūrimo aplinkybės

Bibliologijos katedros kūrimas Vilniaus universitete vyko sudėtingu ir neramiu Vilniaus universiteto istorijos laikotarpiu. Atgavus Vilnių, 1939 m. suvereni Lietuvos valstybė čia ėmėsi kurti lietuviškąjį universitetą: dvidešimt metų veikęs lenkiškasis Stepono Batoro universitetas buvo nuosekliai pertvarkomas į valstybinį Lietuvos universitetą. Pagal 1939 m. gruodžio 13 d. Lietuvos Seimo priimtą universitetų įstatymą, numatantį du Lietuvos universitetus Vilniuje ir Kaune [34, 243], lietuviškasis Vilniaus universitetas savo veiklą pradėjo gruodžio 15 dieną. Tuomet Kaune buvo uždaryti Humanitarinių mokslų ir Teisių fakultetai ir su personalu bei studentais perkelti į Vilnių. Universiteto rektoriumi buvo išrinktas prof. Mykolas Biržiška. Šias pareigas jis ėjo iki universiteto uždarymo 1944 metais. Vilniaus universitetas per pusmetį iš esmės įtvirtino restituciją ir pasiruošė plėstis. Tačiau jo normalų funkcionavimą trikdė tiek 1940 m. birželį prasidėjusi Lietuvos okupacija ir sovietizacija, trukusi metus*, tiek aukštosios mokyklos pertvarka pagal naujos valdžios poreikius, kai kraštą okupavo vokiečiai.

* 1940 m. birželio 15 d. raudonoji armija okupavo Lietuvą ir kraštas buvo priverstas pasukti sovietizacijos link. 1941 m. birželio 22 d. prasidėjus Vokietijos–SSRS karui, įvyko Birželio sukilimas ir sovietų valdžia Lietuvoje laikinai buvo nuversta, tad universitetas sugrįžo prie 1940 metų darbo tvarkos.

Nepaisant svetimų valdžių, karo negandų ir įvairių nepriteklių visą 1940–1944 metų laikotarpį universitetas dirbo kaip mokslo, o iki 1943 m. kovo pabaigos ir kaip mokymo įstaiga, stengdamasi kiek įmanoma išlaikyti savarankiškumą. Jau 1940 m. rugsėjį Vilniaus universitete veikė keturi fakultetai: ne tik Humanitarinių mokslų ir Teisės, bet ir Ekonomikos, Matematikos bei gamtos mokslų, išaugo studentų skaičius. Su abiem fakultetais į Vilnių persikėlė daug žinomų profesorių. Tarp jų buvo ir universiteto rektorius brolis, knygos mokslininkas prof. Vaclovas Biržiška, 1940 m. paskirtas dar ir Vilniaus universiteto bibliotekos direktoriumi. 1940 m. rugsėjo 1 d., keičiant aukštosios mokyklos struktūrą, susiformavo palankios galimybės įkurti naują jos padalinį – Bibliologijos katedrą. Tokios institucijos atsiradimas buvo ne atsitiktinis, o greičiau dėsningas reiškinys, viso Lietuvos nepriklausomybės laikotarpio knygos mokslo kūrėjų veiklos rezultatas [16, 195]. Knygos specialistų rengimas Lietuvoje įvairiomis formomis vyko nuo pat pirmųjų XX a. dešimtmečių. 1909–1918 m. buvo mėginama knygotyros žinias skleisti per paskaitas ir pranešimus** [26, 25]. 1922 m. įkūrus Lietuvos universitetą (1930 m. pavadintą Vytauto Didžiojo universitetu) tarp siūlomų studijuoti disciplinų atsirado knygotyros dalykai: 1922–1923 m. E. Volteris kaip pagalbinę bendrojo lavinimo discipliną dėstė bibliografiją, o nuo 1925–1926 m. iki 1940 m. Vaclovas Biržiška skaitė ir knygos istoriją, ir bibliografiją [23, 13]. Tuo pat metu buvo organizuojami bibliotekininkų, knygos prekybos ir kitų knygos specialistų mokymai, inicijuoti to meto profesinių organizacijų.

Bibliologijos katedros veikla

Kokiai mokslo ir studijų šakai atstovavo naujoji Bibliologijos katedra? Į šį klausimą padeda atsakyti tiek *bibliologijos* termino sampratos aiškinimas nagrinėjamo laikotarpio mokslinėje literatūroje, tiek padalinio steigėjo ir vedėjo prof. V. Biržiškos kvalifikacijos, tiek katedros vykdomų studijų turinys.

Pirmojoje XX a. pusėje *bibliologijos* terminas buvo vartojamas keliomis prasmėmis: vienais atvejais juo buvo žymimas apibendrinantis knygos mokslas (taip jis vartojamas L. Žyvný, A. Loviagino, A. Fomino, lenkų autorių darbuose), kai kuriose šalyse imtas vadinti nacionaliniais *bibliologijos* sąvokos ekvivalentais tokiais kaip *книговедение*; kitais atvejais juo buvo vadinama knygotyros mokslo teorinė dalis

** Pirmuoju sistemingu lietuvių knygos ir literatūros istorijos kursu vadinamas 1912–1913 m. Vilniuje Mykolo Biržiškos skaitytas paskaitų ciklas.

arba knygotyros filosofija, metodologija (tokia prasme jis vartojamas P. Otlet, N. Lisovskio, M. Kufaevo, N. Somovo veikaluose) [49, 193]. Lietuvoje *bibliologijos* sąvoka buvo vartojama pirmąją prasme – kaip knygos dalykų sistemą apimantis mokslas***. Taip ji buvo įtvirtinta ir *Lietuviškosios enciklopedijos* (1931–1944) leidinyje, prisidėjusiam prie Lietuvos mokslo žinių sisteminimo ir lietuviškosios terminijos norminimo [6], ir pirmajame lietuviškame bibliotekų specialistams skirtame vadovėlyje – Vinco Ruzgo *Bibliotekoms vadovėlis* (1937), pateikiančiame ne tik bibliotekininkystės, bibliografijos, bet ir istorinių, teorinių knygotyros žinių [26].

Vilniaus universiteto Bibliologijos katedros vedėju paskirtas ordinarinis profesorius Vaclovas Biržiška buvo aktyviausias bibliografijos ir bibliotekininkystės praktikas ir teoretikas, knygos mokslininkas, daugelio knygotyros darbų autorius, svarbiausių to meto knygos mokslo iniciatyvų organizatorius. Tuomet jau buvo išleistas jo lietuviškos knygos istorijos veikalas *Lietuviškų knygų istorijos bruožai* (I d., 1930) – pirmasis spausdintas apibendrinamasis knygos istorijos mokslinis darbas lietuvių kalba, paskelbta dešimtys straipsnių to meto mokslinėje periodikoje (išskirtinas jo redaguotas tęstinis leidinys „Mūsų senovė“), išspausdinti pirmosios *Lietuviškosios enciklopedijos* tomai, prie kurių rengimo jis prisidėjo ir kaip vyriausiasis leidinio redaktorius, ir kaip knygos problematikos straipsnių autorius. V. Biržiška taip pat turėjo ilgametę administracinio ir pedagoginio darbo patirtį. Kurdamas Bibliologijos katedrą V. Biržiška ne tik vadovavo Vytauto Didžiojo universiteto bibliotekai, buvo čia veikusio bibliografijos instituto vadovu, ėjo Vilniaus universiteto Teisės fakulteto dekanu pareigas, o 1940–1941 m. buvo Vilniaus universiteto bibliotekos direktoriumi, bet ir turėjo kelių dešimtmečių knygotyros dalykų dėstytojo patirtį, organizuodamas universitetinio lygio knygos studijas, knygininkų ir bibliotekininkų profesionalų profesinį rengimą.

Bibliologijos katedros veikloje galima išskirti du laikotarpius: Vilniaus ir Kauno. Vilniuje katedra veikė nuo 1940 m. rugsėjo 1 d. iki 1941 m. gruodžio 1 d. Tuomet prof. V. Biržiška kiekvieną savaitę skaitė studentams po 4 val. paskaitų: 2 val. bendrosios knygos istorijos Istorijos skyriaus klausytojams ir 2 val. lietuvių knygos istorijos Lietuvių literatūros šakos klausytojams [14, 129–130]. Su jam būdinga energija V. Biržiška rūpinosi Vilniaus universiteto bibliotekos tvarkymu, atsižvelgdamas į jai keliamus lietuviškojo universiteto reikalavimus ir kurdamas čia knygotyros studijų bazę.

*** Verčiant į lietuvių kalbą rusišką terminą *книговедение*, retkarčiais buvo vartojamas *knygininkystės* terminas, tačiau tuomet jis neįsitvirtino, kaip ir knygotyros sąvoka.

V. Biržiškos pastangos steigti Vilniuje lietuviškosios knygos studijų ir mokslinių tyrimų centrą buvo kovos už lietuviškąjį Vilniaus universitetą dalis. Darbą Vilniaus universitete tuomet jis derino su veikla Kaune: kiekvienos savaitės tris dienas praleisdavo laikinojoje sostinėje.

Apskritai Vilniaus universiteto biblioteka, daug nusipelniusi knygos mokslo plėtotei dar XIX a., kaip knygotyros centras garsėjo ir Stepono Batoro universiteto laikais (1919–1939), kai bibliotekai vadovavo lenkų bibliologas Adamas Lisakowski. Jis aktyviai gilinosi į knygos mokslo problematiką: organizavo didelio pripažinimo Europoje sulaukusio L. Živný knygotyros veikalą vertimą į lenkų kalbą pavadinimu *Bibliografia i bibliologia. Pojęcie, przedmiot, rozwój* ir išspausdino jį Vilniuje 1936 m., čia būrė šios krypties mokslininkus ir tyrėjus, kūrė bibliotekinių rengimo organizavimo planus, paskelbė originalių katalogavimo teorijos ir praktikos darbų [1]. Tuomet Vilniuje pasirodė Lietuvos ir Vilniaus knygos problematikai skirti Michała Brensztejno, Tadeuszo Turkowskio, Ludwiko Janowskio, Ludwiko Abramowicziaus ir kitų tyrinėjimai lenkų kalba, turėję teigiamos įtakos ir Lietuvos knygotyros raidai.

Vilniaus laikotarpiu Bibliologijos katedra savo dydžiu neišsiskyrė iš kitų universiteto padalinių, kuriuos dažniausiai sudarė vienas vyresnysis ir vienas jaunesnysis mokslo darbuotojai. Bibliologijos katedrą ketinta asistentu papildyti dar 1941 m. vasarį, tačiau nesėkmingai [14, 131]. Vasario 21-ąją Humanitarinių mokslų fakulteto tarybos posėdyje Bibliologijos katedros vedėjo pasiūlytas Izidorius Kisiną balsų dauguma buvo išrinktas eiti šias pareigas. Prieš pusmetį (1940 metų rugsėjo 11 d.) baigęs Vilniaus universiteto Humanitarinių mokslų fakulteto Istorijos skyrių, parašęs labai gerai įvertintą diplominį darbą „Spaudos išradimas“ ir įgijęs visuotinės istorijos specialybę, I. Kisiną jau turėjo nemenką pedagoginio ir bibliografinio darbo stažą, buvo pripažintas bibliografijos specialistas, stambių bibliografijos darbų autorius, ilgametis V. Biržiškos talkininkas ir bendradarbis. Numatyta, kad naujasis asistentas ves bibliografijos ir bibliotekinių pratybas (jis turėjo katalogavimo paskaitų skaitymo patirtį), tačiau Švietimo liaudies komisariatas jo kandidatūros nepatvirtino. Aplinkybės dar labiau komplikavosi užėjus naciams: nuo 1940 m. spalio 1 d. Vilniaus universiteto bibliotekoje dirbantis I. Kisiną dėl savo žydiškos kilmės ėmė slapstyti, kol galiausiai 1944 m. su šeima iš Vilniaus pasitraukė.

Vokiečių okupacijos metais Bibliologijos katedros veiklos sąlygos tapo visiškai nepalankios: 1941 m. rudenį prof. V. Biržiška buvo atleistas iš Teisės fakulteto dekanų pareigų, lapkritį jis atsisakė vadovauti Vilniaus universiteto bibliotekai ir

apskritai rūpindamasis dėl savo gyvybės buvo priverstas palikti Vilnių. Katedros išlikimui kilo pavojus, tačiau ji nebuvo uždaryta. Tų pačių metų gruodžio 1 d. ir Bibliologijos padalinys buvo perkeltas į Vytauto Didžiojo universiteto Kaune įsteigtą Filosofijos fakultetą [14, 133–134].

Kauno laikotarpis katedros gyvenime truko kelerius metus – nuo 1941 m. pabaigos iki 1943 m. Tuomet padalinyje jau dirbo dviese, buvo sudaryta pirmoji bibliologijos studijų programa, priimta studijuoti pirmoji studentų laida. (Deja, studijas baigti sugebėjo vos keli iš jų.)

Nesėkmingai susiklosčius I. Kisino likimui, katedros asistentu buvo patvirtintas Juozas Rimantas. Jis tapo pirmuoju katedros darbuotoju, įgijusiu specialų bibliologijos išsilavinimą: nuo 1927 m. rudens su pertraukomis studijavęs Lietuvos universiteto Teologijos-Filosofijos fakulteto Filosofijos skyriuje ir 1942 m. pavasarį studijas baigęs Vilniaus universiteto Humanitarinių mokslų fakulteto Pedagogikos skyriuje, 1942–1943 jis dar papildomai išlaikė Bibliologijos mokslų grupės egzaminus ir gavo bibliologo diplomą [14, 141–143]. Be to, J. Rimantas turėjo bibliotekinio darbo patirties – nuo 1939 m. vadovavo Lietuvos centrinei bibliotekai, buvo pripažįstamas kaip bibliotekinio darbo žinovas ir geras vadovas. (Kaip J. Rimanto kvalifikaciją patvirtinantis faktas minėtina tai, kad jis buvo kviečiamas vadovauti Vilniaus universiteto bibliotekai, kai V. Biržiška vokiečių okupacijos metais iš šių pareigų buvo atleistas.)

Išlikę archyviniai dokumentai byloja, kad asistentu J. Rimantas buvo patvirtintas dar 1941 m. gegužės 16 d., tačiau 1942 m. jo paties rašytame gyvenimo aprašyme teigiama, kad Vilniaus laikotarpiu *prie bibliologijos katedros* <...> *neteko dirbti* [14, 136–137]. Galima manyti, jog kaip katedros vyresnysis asistentas J. Rimantas įsitvirtino 1942 m. pavasarį, kai katedra buvo perkelta į Kauną. Jis talkino V. Biržiškai, aprūpindamas *klausytojus praktikos darbais ir seminare, ir bibliotekoje* [14, 136], dirbdamas kitus darbus. Iki pat padalinio veiklos pabaigos šias ne pagrindines pareigas Rimantas derino su vadovavimu Lietuvos centrinei bibliotekai.

Tuo metu naująjį Vytauto Didžiojo universiteto Filosofijos fakultetą sudarė du skyriai – Filosofijos ir Filologijos. Bibliologijos studentai mokėsi Filologijos skyriuje kartu su lietuvių kalbos ir literatūros, vokiečių kalbos ir literatūros, anglų kalbos ir literatūros studentais. Jų studijų programa apėmė tris pagrindinius ir devynis antrinius dalykus, tarp kurių vyravo knygotyros dalykai. Pagrindiniai dalykai buvo lietuvių knygos istorija, bibliografijos teorija ir bibliotekininkystės teorija (visų šių dalykų jie klausė po 4 val. per savaitę), antriniai – bendroji knygos istorija (6 val.

per savaitę), bibliografijos istorija (1 val. per savaitę), lietuvių bibliografija (1 val. per savaitę), bibliotekų istorija (1 val. per savaitę), naujoji lietuvių literatūra (2 val. per savaitę), Lietuvos istorija (4 val. per savaitę), psichologija (4 val. per savaitę), rusų ir lenkų kalba, lotynų kalba [14, 134–135].

1942–1943 m. Bibliologijos mokslus studijavo keletas asmenų, iš kurių yra žinomi Česlovas Grincevičius, J. Rimantas ir Stanislava Cecilija Ambraziejūtė-Petraitienė. Pirmasis buvo parašęs diplominį darbą apie senuosius lietuviškus kalendorius, J. Rimanto diplominis darbas buvo „Lietuvių periodikos raida“, o S. Ambraziejūtės-Petraitienės – „Viešosios bibliotekos ir jų istorinė raida Lietuvoje“. Deja, bibliologo kvalifikaciją patvirtinančius diplomus gavo tik du absolventai – jau minėtas J. Rimantas ir S. C. Ambraziejūtė-Petraitienė [14, 139].

Veikdama Kaune katedra užsiėmė ne tik pedagogine veikla, rengdama vadinauosius *bibliografus ir aukštesniojo tipo bibliotekininkus* [2], bet ir aktyviau rūpinosi knygos mokslu, telkė jo mokslininkus. Tuomet buvo subrandinta ir pradėta įgyvendinti idėja apie tęstinio pobūdžio knygos mokslo darbų leidybą, kurie papildytų besiformuojančią lietuviškos knygotyros spaudą. (1922–1926 m. buvo leidžiamas bibliografijos ir kritikos žurnalas „Knygos“, 1928–1943 m. einamosios bibliografijos žurnalas „Bibliografijos žinios“, 1933 m. išėjo pirmasis, o 1937 m. ir antrasis tomai pirmojo mokslinio bibliofilijos ir knygotyros tęstinio leidinio „XXVII knygos mėgėjų metraštis“.) Taigi 1941 m. pradžioje kilo idėja pradėti leisti „Knygų studijų metraštį“, pavadintą „Bibliotheca Litwana“ (Lietuvos biblioteka) [45]. Leidinys turėjo apimti tokias knygotyros šakas kaip knygos istorija, bibliografija, bibliotekininkystė, knygos menas ir kitos. Juo buvo siekiama tenkinti šiuo mokslu besidominčios visuomenės ir Bibliologijos katedros interesus. Pirmajam leidinio tomui straipsnių pateikė tiek to meto Kaune, tiek Vilniuje dirbę žymūs bibliotekininkai, bibliografai, istorikai ir lietuvių literatūros tyrinėtojai, rašę knygotyros teorijos, literatūros ir spaudos istorijos, knygų meno, bibliotekų istorijos ir veiklos klausimais. Minėtinas leidinio redaktorius J. Rimanto įvadinis straipsnis, kuriame jis aiškino bibliologijos mokslo sampratą, ryšius su kitais mokslais ir vietą tarp jų. Jis taip pat bandė apibrėžti bibliologinių tyrimų objektą, nors jam ir nepavyko išvardytų dalykų išsamiai aptarti. Prie teorinių darbų taip pat skirtini Antano Maceinos „Knyga kaip kultūros objektas“ ir A. Grincevičiaus parengta „Lietuvių bibliologinė bibliografija“. Keletas straipsnių buvo skirta lietuvių literatūros istorijai, jų autoriai buvo Vincas Maciūnas, Augustinas Janulaitis, Petras Rimkūnas. Tačiau daugiausia straipsnių buvo skirta lietuvių spaudos istorijai. Šia tema darbų pateikė V. Biržiška, Vladas Abramavi-

čius, Vytautas Steponaitis, Karolis Vairas-Račkauskas. Knygos meno temą nagrinėjo Paulius Galaunė, Vytautas Kazimieras Jonynas, o knygų patinimo – Zenonas Ivinskis, Povilas Karazija. Keletas Konstantino Avižonio, Vilhelmo Burkevičiaus darbų buvo skirta bibliotekų istorijai. Apie tuometines viešąsias bibliotekas straipsnį pateikė Juozas Račius. Buvo parengta ir daugiau straipsnių, bet jie atidėti ant-rajam leidinio tomui.

Leidinio straipsniai buvo recenzuojami, turėjo santraukas užsienio kalbomis, o tai rodo rengėjų ketinimus skleisti mokslo darbus už Lietuvos ribų, taip bandant įsilieti į tarptautinę knygos tyrėjų bendruomenę. Deja, Lietuvos knygos tyrėjų sutelktos pastangos nepralaužė okupantų draudimo ir nepavyko išleisti nė vieno leidinio tomo. 1943 m. ir pati Bibliologijos katedra nustojo veikti.

Pastangos atkurti Bibliologijos katedrą

Atkurti Bibliologijos katedrą Vilniaus universitete mėginta jau pačioje sovietmečio pradžioje. 1944 metų rusėji buvęs katedros vyriausiasis asistentas J. Rimantas kreipėsi per Istorijos-Filologijos fakulteto dekaną prof. A. Janulaitį į Kauno valstybinio universiteto rektorių su prašymu įkurti Bibliologijos katedrą [14, 144–145]. Tačiau jo prašymas nebuvo patenkintas ir tokia katedra nebuvo įkurta nei tuomet, nei vėlesniais dešimtmečiais. Kodėl? Manychiau, kad priežasčių būta įvairių. Viena iš pagrindinių greičiausiai buvo ta, kad sovietų okupuotoje Lietuvoje, kaip ir visoje to meto Sovietų Sąjungoje, knygotyros mokslo situacija buvo iš esmės pasikeitusi. Niekelia abejonių tyrėjos N. Lelikovos pastaruoju dešimtmečiu paskelbti vertinimai, kad pertvarkant šį kaip ir visą SSRS mokslą pagal marksizmo-leninizmo metodologijos principus knygotyra neišvengė ideologizavimo. Nebesidomint teoriniais klausimais, knygotyros teorijos ir metodologijos ieškojimai, būdingi Rusijos mokslui XX a. 3-įjį dešimtmetį ir pasireiškę koncepcijų įvairove, skirtingais požiūriais į knygą kaip knygotyros tyrimo objektą ir pačią knygotyra kaip mokslą apie knygą, įvairių knygotyros dalykų gausėjimas ir jų problematikos gilėjimas, 4-ąjį dešimtmetį buvo pakeisti vienareikšmiškomis ir ideologiškai kryptingomis nuostatomis, tiriant knygos klasinę prigimtį, marksistinės-lenininės ideologijos pagrindais bandant formuoti knygotyros mokslą ir nepripažįstant jokių kitų metodologinių nuostatų ar net su jomis kovojant [50, 307–308].

Sovietinės Lietuvos pirmaisiais dešimtmečiais taip pat buvo nutolta nuo tradicinės knygotyros plėtotės. Iki aštuntojo dešimtmečio pradžios čia net nebuvo var-

tojami tradiciškai suprantami apibendrinančio knygos mokslo terminai – mokslas apie knygą, bibliologija ar knygotyra. Tai sutrukdė tęsti nepriklausomybės laikais pradėtus darbus, sustojo to meto knygos mokslui svarbių institucijų veikla, periodinių ir tęstinių leidinių leidyba, knygos mokslininkai prarado savo pozicijas ar net buvo priversti palikti Lietuvą. (Dėl sovietinės okupacijos žymiausias pirmosios nepriklausomybės laikų knygotyrininkas V. Biržiška ir kiti pasitraukė iš Lietuvos 1944 metais ir savo darbus tęsė emigracijoje.) Tradicinis knygotyros mokslas tiek Lietuvoje, tiek pačioje Rusijoje pradėjo atgimti 7-ąjį dešimtmetį. Prie jo plėtotės daug prisidėjo Vilniaus universitete išaugusi nauja mokslo daktarų karta, besidominti knygos ir bibliotekų istorijos, bibliografijos ar bibliotekininkystės dalykais. Tuomet ne tik išsiplėtė knygos tyrėjų būrys ir mokslinių tyrimų problematika, bet ir įsitvirtino keli knygos tyrimo centrai, buvo pradėtas leisti knygotyros mokslo darbų tęstinis leidinys, leidžiami vadovėliai ir monografijos, padaugėjo knygotyros dalykų Vilniaus universiteto siūlomose studijų programose. Nors ir pasiekęs tam tikrą institucinį lygmenį, Lietuvos knygos mokslas dar kelis dešimtmečius neturėjo specializuoto knygotyros, kaip sisteminio mokslo apie knygą, akademinio padalinio. Toks padalinys Lietuvoje buvo atkurtas tik po 1990 m., kai Vilniaus universitete pradėjo veikti Knygotyros ir bibliografijos katedra (po metų ji buvo pavadinta Knygotyros katedra), kuri ėmėsi puoselėti šios šakos studijas ir mokslą [23, 14–18].

Išvados

Per dvidešimt intensyvios raidos metų, prasidėjusių nuo Lietuvos nepriklausomybės pradžios ir trukusių iki Antrojo pasaulinio karo pabaigos, Lietuvos knygotyros mokslas pasiekė nemažų laimėjimų. Nors jam nepakako jėgų susitelkti prie teorinių klausimų nagrinėjimo ir sukurti originalių knygos mokslo teorijų, čia įsitvirtino knygotyros kaip knygos istoriją, teoriją ir knygininkystę tiriančio mokslo samprata, formavosi knygotyros terminija, plėtėsi jos tyrėjų būrys ir tyrimų problematika, radosi knygotyros spauda, jos mokslo ir studijų institucijos. Apskritai knygotyros mokslas Lietuvoje atitiko laikmečio humanitarikos problematiką, o vadinamasis bibliotekinis knygos mokslo raidos etapas Lietuvai, kaip ir kaimyninėms Rusijai bei Lenkijai, nebuvo būdingas.

Bibliologijos katedros atsiradimas Vilniaus universitete vainikavo Lietuvos knygotyros kūrėjų pastangas, gana anksti instituciniu lygiu įtvirtindamas knygos mokslą Lietuvos akademinėje erdvėje. Nagrinėjamas padalinys buvo tiek knygotyros studi-

jų, tiek mokslo centras. Bibliologijos katedros dėstytojų paskaitos vyko visus ketverius katedros gyvavimo metus, o 1942–1943 m. studentai studijavo pagal Bibliologijos mokslų programą, kuri gali būti vadinama pirmąja universitetine knygos mokslo studijų programa Lietuvoje. Nors spėta parengti ir išleisti vos vieną absolventų laidą, Lietuvos universitetuose rengiamų specialistų sąrašė atsirado nauja savarankiška statusą turinti bibliologo kvalifikacija.

Bibliologijos katedros personalo mokslinius siekius, jų ambicijas ir potencialą, knygotyros mokslinių darbų sklaidos poreikį rodė sumanymas spausdinti mokslinį knygotyros leidinį „Bibliotheca Lituana“. Tačiau dėl nepalankiai susiklosčiusių aplinkybių parengti spaudai gausaus tyrėjų būrio moksliniai straipsniai, apimantys plačią knygotyros problematiką, taip ir liko rankraščiuose.

Įteikta 2006 m. gruodžio mėn.

NUORODOS

1. AMBROS, Michal. Lysakowski Adam. Iš *Słownik pracowników książki polskiej*. Warszawa; Łódź, 1972, s. 546–547.
2. Bibliologijos skyrius Vilniaus universitete. *Bibliografijos žinios*, 1941, nr. 1, p. 33.
3. BIRŽIŠKA, Mykolas. Apie literatūros istoriją ir mūsų „istorijas“. *Visuomenė*, 1910, nr. 2, p. 45–49.
4. BIRŽIŠKA, Vaclovas. Bibliografija. *Bibliografijos žinios*, 1931, nr. 1, p. 2.
5. BIRŽIŠKA, Vaclovas. Bibliografija. Iš *Lietuviškoji enciklopedija*. Kaunas, 1935, t. 3, p. 834.
6. BIRŽIŠKA, Vaclovas. Bibliologija. Iš *Lietuviškoji enciklopedija*. Kaunas, 1935, t. 3, p. 848.
7. BIRŽIŠKA, Vaclovas. Darbą pradedant. *Knygos. Bibliografijos ir kritikos žurnalas*, 1922, nr. 1, p. 3–4.
8. BIRŽIŠKA, Vaclovas. *Knygotyros darbai / Sudarė, pratarinę ir įvadą parašė Genovaitė Raguo-tienė, Bronius Raguo-tis*. Vilnius, 1998. 451 p.
9. BIRŽIŠKA, Vaclovas. Lietuviškų knygų istorijos XVI–XVIII a. bruožai. *Baras*, 1929, nr. 3, p. 61.
10. BIRŽIŠKA, Vaclovas. *Lietuviškų knygų istorijos bruožai*. Kaunas, 1930. D. 1: Senosios lietuviškos knygos. 132 p.
11. BIRŽIŠKA, Vaclovas. Lietuvių bibliografija. I-oji dalis. XVI–XVIII amž. *Knygos. Bibliografijos ir kritikos žurnalas*, 1924, nr. 4–6, priedas.
12. BIRŽIŠKA, Vaclovas. *Lietuvių knygų augimo etapai*. Kaunas, 1930. 32 p.
13. Biržiškės V. Bibliografijos paskaitų, skaitytų VDU, konspektas. *Vilniaus universiteto bibliotekos Rankraščių skyrius*, f. 141, b. 407, lap. 1.
14. ČERNIAUSKAITĖ, Violeta. Bibliologijos katedros 1940–1943 metų veiklos dokumentai. *Knygotyra*, 2002, t. 39, p. 126–147.

15. GUDAITYS, Leonas. Žurnalistikos mokslas ir mokymas Lietuvoje 1922–1943 m. *Darbai ir dienos*, 2000, t. 23, p. 7–51.
16. KAUNAS, Domas. Vilniaus universiteto Knygotyros katedros pedagoginė ir mokslinė veikla 1990–1999 metais. *Knygotyra*, 2000, t. 36, p. 195–203.
17. *Knygotyra*: enciklopedinis žodynas. Vilnius, 1997. 413 p.
18. Kształcenie i szkolenie zawodowe. Iš *Encyklopedia wiedzy o książce*, 1971, s. 1343–1354.
19. *Lietuvos bibliotekininkų draugija*: straipsnių ir dokumentų rinkinys. Vilnius, 1990, p. 7–61, 83–86.
20. *Lietuvos knygos veikėjai* = *The workers of the Lithuanian book*: biografijų žodynas [CD-ROM]. Vilnius: Vilniaus universiteto Komunikacijos fakulteto Knygotyros ir dokumentotyros institutas, 2005.
21. Mokymo programos, metodiniai leidiniai. Iš *Bibliotekininkystės studijos Vilniaus universitete*. Vilnius, 1999, p. 318–323.
22. NAVICKIENĖ, Aušra. *Knygotyra*. Iš *Visuotinė lietuvių enciklopedija*. Vilnius, 2006, t. 10, p. 308–309.
23. NAVICKIENĖ, Aušra. Knygotyros raida Lietuvoje: periodizacija ir chronologija. *Knygotyra*, 2006, t. 46, p. 9–35.
24. PŠIBILSKIS, Vygintas Bronius. *Mykolas Biržiška ir Vilniaus universitetas*: veiklos studija ir atsiminimų publikacija. Vilnius, 2005. 275 p.
25. RAGUOTIENĖ, Genovaitė. Bibliotekininkystės aukštojo mokslo ištakos. Iš *Bibliotekininkystės studijos Vilniaus universitete*. Vilnius, 1999, p. 22–39.
26. RAGUOTIENĖ, Genovaitė. Knygotyros dėstymas Lietuvos valstybės universitetuose ir Vaclovo Biržiškos vaidmuo. *Knygotyra*, 2000, t. 36, p. 25–33.
27. RAGUOTIENĖ, Genovaitė. Lietuvių bibliotekinės minties istorijos bruožai. Iš *Teoriniai bibliotekininkystės pagrindai*. Vilnius, 1995, p. 4–27.
28. RAGUOTIENĖ, Genovaitė. Pirmoji diplomuota Lietuvos bibliotekininkė. *Tarp knygų*, 1999, nr. 5, p. 32–35.
29. RUZGAS, Vincas. *Bibliotekoms vadovėlis*. Kaunas, 1937. 304 p.
30. STAKULIENĖ, Silvija. Iš Biržiškų šeimos epistolarinio palikimo. *Bibliografija'2001*, 2002, p. 84–87.
31. STAKULIENĖ, Silvija. Iš profesoriaus Mykolo Biržiškos epistolarinio palikimo. *Bibliografija'97*, 1999, p. 66–69.
32. STAKULIENĖ, Silvija. Vaclovo Biržiškos gyvenimas ir veikla 1940–1941 metais. *Knygotyra*, 1997, t. 33, p. 187–192.
33. VAŠKELIENĖ, Stasė. Izidorius Kisinai. *Voruta*, 1999, rugpjūčio 28.
34. *Vilniaus universiteto istorija, 1940–1989*. Vilnius, 1979, p. 7–41.
35. VRTEL-WIERCZYŃSKI, Stefan. *Teoria bibliografii w zarysie*. Wrocław, 1951. 278 s.
36. ŽUKAS, Vladas. Bibliografijos teorijos mintis Lietuvoje (iki 1940 m.). *Knygotyra*, 1973, t. 10, p. 129–134.
37. ŽUKAS, Vladas. Bibliotekininkas ir pedagogas Vincas Ruzgas. *Tarp knygų*, 1995, nr. 3, p. 31–32.
38. ŽUKAS, Vladas. Bibliotekininkystės katedra ir Izidorius Kisinai. *Tarp knygų*, 2001, nr. 5, p. 26–29.
39. ŽUKAS, Vladas. Iš lietuvių tarybinės bibliografijos istorijos: bibliografijos dėstymas Kauno universitete. *Bibliotekų darbas*, 1986, nr. 10, p. 27–29.
40. ŽUKAS, Vladas. Juozas Rimantą prisimenat. *Bibliotekų darbas*, 1988, nr. 6, p. 28–29.
41. ŽUKAS, Vladas. Juozas Rimantas. Iš ŽUKAS, Vladas. *Prisiminimų puslapiai*. Vilnius, 2002, p. 423–454.

42. ŽUKAS, Vladas. Knygotyrinė programa. *Bibliotekų darbas*, 1990, nr. 1, p. 23.
43. ŽUKAS, Vladas. *Lietuvių bibliografijos istorija (iki 1940)*. Vilnius, 1983, p. 46–49, 109–121, 214–244.
44. ŽUKAS, Vladas. *Lietuvių knygotyros bruožai*. Vilnius, 1989. 227, [2] p.
45. ŽUKAS, Vladas. Nepasirodę knygotyros leidiniai. *Knygotyra*, 1991, t. 17 (24), 1 sąs., p. 49–60.
46. БЕЛОВИЦКАЯ, А. А. *Общее книговедение*. Москва, 1987, с. 41–48.
47. БЕСПАЛОВА, Э. К. Библиографические общества. Iš *Книга: энциклопедия*. Москва, 1999, с. 66.
48. КОЖЕВНИКОВ, Т. В. Книговедческое образование. Iš *Книга: энциклопедия*. Москва, 1999, с. 314–315.
49. ЛЕЛИКОВА, Н. К. *Становление и развитие книговедческой и библиографической наук в России в XIX – первой трети XX века*. Санкт-Петербург, 2004. 415 с.
50. МИГОН, К. *Наука о книге: очерк проблематики*. Москва, 1991. 198 с.
51. НЕМИРОВСКИЙ, Е. Л. Книговедение. Iš *Книга: энциклопедия*. Москва, 1999, с. 304–309.

VILNIUS UNIVERSITY DEPARTMENT OF BOOK SCIENCE IN 1940–1943

AUŠRA NAVICKIENĖ

Summary

The birth of the Vilnius University Department of Book Science has crowned the attempts of book science founders by institutionalizing the book science in the academic space of Lithuania rather early. This Department was a centre of book science studies and science. Professors of the Department of Book Science were delivering lectures during all four years of the Department's existence, and in the period of 1942–1943 students took a program of Book Science that could be called the first university program of Book Science studies. Regardless of the fact that there was only one group of graduates of these studies, a new independent qualification of book scientist was included in the list of specialists of Lithuanian universities.

Scientific aspirations, large ambitions and potential, as well as demand for dispersion of books science scientific works of the personnel of the Department of Book Science have been demonstrated by their intention to publish a scientific book science journal "Bibliotheca Lituana". But because of unfortunate circumstances the scientific articles that were prepared for the publication and that covered a broad scope of Book Science problems and reflected a quite large group of researchers stayed in manuscripts.

In 1943 the activity of the Department of Book Science stopped, and so did the development of Book Science in Lithuania. During the second soviet occupation like-minded persons of V. Biržiška, who stayed in Lithuania have tried to re-establish the former book science institutions at universities of Lithuania, but, alas, unsuccessfully. Because of changes in the situation of this science in Russia, Lithuania moved away from traditional problems of book science up to 1960 and only in 1990 an academic unit that was responsible for book science as a theoretical and applied science, which investigated a book, book publishing, book production and book distribution combined, as well as research and studies was re-established.

VILNIAUS UNIVERSITETO BIBLIOLOGIJOS KATEDRA 1940–1943 METAIS

AUŠRA NAVICKIENĖ

Santrauka

Bibliologijos katedros atsiradimas Vilniaus universitete vainikavo Lietuvos knygotyros kūrėjų pastangas, gana anksti instituciniu lygiu įtvirtindamas knygos mokslą Lietuvos akademinėje erdvėje. Nagrinėjamas padalinys buvo tiek knygotyros studijų, tiek mokslo centras. Bibliologijos katedros dėstytojų paskaitos vyko visus ketverius katedros gyvavimo metus, o 1942–1943 m. studentai studijavo pagal Bibliologijos mokslų programą, kuri gali būti vadinama pirmąja universitetine knygos mokslų studijų programa Lietuvoje. Nors spėta parengti ir išleisti vos vieną absolventų laidą, Lietuvos universitetuose rengiamų specialistų sąrašė atsirado nauja savarankiška statusą turinti bibliologo kvalifikacija.

Bibliologijos katedros personalo mokslinius siekius, dideles jų ambicijas ir potencialą, knygotyros mokslinių darbų sklaidos poreikį rodė sumanymas spausdinti mokslinį knygotyros leidinį „Bibliotheca Litwana“. Tačiau dėl nepalankiai susidėjusių aplinkybių parengti gana gausaus tyrėjų būrio spaudai moksliniai straipsniai, apimantys plačią knygotyros problematiką, taip ir liko rankraščiuose.

1943 m. su Bibliologijos katedros veikla nutrūko sparti knygotyros mokslo raida Lietuvoje. Antrosios sovietinės okupacijos sąlygomis šalyje pasilikę V. Biržiškos bendraminčiai nesėkmingai bandė atkurti buvusias knygotyros institucijas Lietuvos universitetuose ir plėtoti jos mokslą. Dėl pasikeitusios šio mokslo situacijos Rusijoje iki pat 7-ojo dešimtmečio Lietuvoje buvo nutolta nuo tradicinės knygotyros problematikos, o savarankiškas akademinis padalinys, atsakingas už knygotyros kaip teorinio ir taikomojo mokslo, kuris kompleksiskai tirtų knygą ir knygininkystę (knygų leidybą, gamybą ir platinimą), Lietuvoje buvo atkurtas tik 1990 metais.